

Monumentenzorg en archeologie

in Gouda

Belangwekkende vondsten aan de Patersteeg

Archeologisch interessant gebied

Dat de opgraving aan de Patersteeg archeologisch interessant zou kunnen worden, stond voor de aanvang ervan al vast.

Uit onderzoek in het Streekarchief Hollands Midden was namelijk gebleken dat hier in de tweede helft van de veertiende eeuw Collatiebroeders, of Broeders des Gemenen Levens, een huis bewoonden en dat er in de vijftiende eeuw op die plaats een klooster was gesticht.

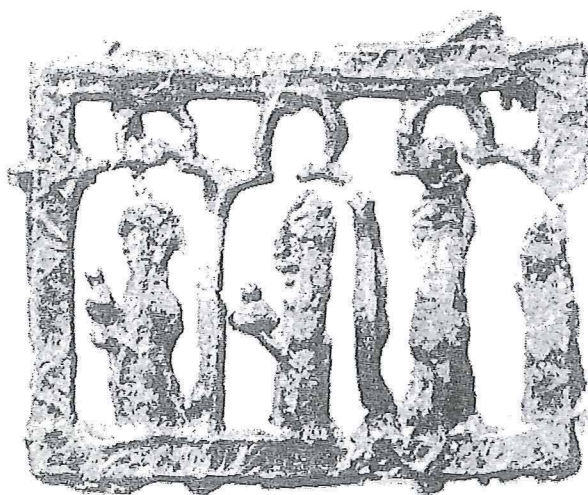
Inderdaad hebben de voorwerpen en sporen die tijdens de opgraving werden aangetroffen, enig licht geworpen op de bewoningsgeschiedenis en vooral op de werkzaamheden van de bewoners tijdens de kloosterperiode.

Een grote variëteit aan vondsten

Er zijn tamelijk grote hoeveelheden leer afkomstig van schoeisel aangetroffen en sommige schoenen waren nog vrijwel intact. Maar ook werd een aantal stukjes textiel, vingerhoedjes, spinsteentjes, naalden en spelden gevonden. Dit alles lijkt erop te wijzen dat er in het klooster een textielwerkplaats gevestigd is geweest. Een fragment van een kaarsenbak van aardewerk duidt erop dat men zijn eigen kaarsen vervaardigde.

Gezien het religieuze karakter van deze plek was het natuurlijk niet verbazingwekkend dat er enkele fragmenten werden gevonden van een steengoed Mariabeeldje met het kind Jezus aan de borst. En, eveneens in de lagen die bij het klooster hoorden, werd ook een zogenaamd pelgrimsinsigne gevonden.

Pelgrimsinsignes zoals deze bestaan meestal uit een fijn bewerkt plaatje metaal van een tin-loodlegering. In diverse pelgrimsoorden konden dergelijke insignes worden aangeschaft om te bewijzen

Middeleeuws pelgrimsinsigne met de Drie Koningen, vermoedelijk afkomstig uit Keulen

dat men daadwerkelijk ter plaatse was geweest. Het in de Patersteeg aangetroffen pelgrimsinsigne bevat een voorstelling van de Drie Koningen waardoor we weten dat het uit Keulen afkomstig is. De relieken van de Drie Koningen waren namelijk in 1164 vanuit Milaan naar Keulen overgebracht en sindsdien was Keulen een beroemd bedevaartoord. Bedevaarten werden soms vrijwillig ter boetedoening volbracht, maar veel vaker nog werden ze bij wijze van straf opgelegd. Dat was goedkoper dan opsluiting en men was voor geruime tijd, zo niet voor eeuwig, van een wetsovertreder verlost: reizen over lange afstand kostte veel tijd en was niet van risico's ontdaan. Keulen was een veel gekozen oord voor zulke strafbedevaarten.

De bewoningsgeschiedenis van Gouda

Van zeer groot belang is de informatie die werd verkregen over de periode die aan de Collatiebroeders voorafging. Op een diepte van meer dan twee meter onder het maaiveld zijn aardewerk scherven gevonden. Hoewel het aantal vondsten op deze diepte zeer gering was, zijn ze van uitzonderlijk belang voor de bewoningsgeschiedenis van de stad. De belangrijkste conclusie is dat er op de plaats waar nu gegraven is, al in de twaalfde en dertiende eeuw van bewoning sprake is geweest. Dat is dus geruime tijd voordat Gouda in 1272 stadsrechten kreeg.

De vondsten zijn de oudste die tot op heden in de binnenstad zijn gedaan en markeren waarschijnlijk de beginperiode van de bewoning op deze plaats. De fragmenten van aardewerk corresponderen qua soort en ouderdom met eerdere vondsten die op bewoningsplaatsen -waarschijnlijk kleine huisterpjes van de eerste ontginners- in Goverwelle langs de spoorbaan en in de Oostpolder in Schieland, dus in de directe omgeving, zijn aangetroffen.

Kistbeslag

De meest spectaculaire vondst komt eveneens uit deze oude lagen. Het gaat om drie fragmenten verguld koper. Waarschijnlijk zijn het onderdelen van koperbeslag, dat ooit een houten kistje heeft gesierd en verstevigd. Twee van de fragmenten vormen een gelijkarmig kruis. Eén van beide heeft aan een van de uiteinden een dubbel scharnierend onderdeel in de vorm van een zesbladige bloem. Waarschijnlijk heeft dat oorspronkelijk een sleutelgat afgedekt. Het derde fragment lijkt een

geleider van een leren riem te zijn geweest: op een metalen strip zijn twee rechthoekige ogen gemonteerd.

De vondst is aan verschillende experts in ons land getoond, maar dat heeft tot nu toe geen extra informatie opgeleverd. Vergelijkbare vondsten zijn ons tot op dit moment dan ook nog niet bekend. Elders aangetroffen beslag is doorgaans van later datum en rijker gedecoreerd, meest met gotische motieven. Op grond van de vondstdiepte en begeleidende vondsten moet hier gedacht worden aan een datering in de dertiende eeuw of vroeger.

Een aanzienlijke bewoner

Het kistbeslag en een op dezelfde diepte gevonden vergulde koperen gesp werpt een bijzonder licht op de andere vroege bewoningssporen en aardewerkfragmenten: vergulde voorwerpen uit de beginperiode van de stad moeten wel duiden op een aanzienlijke bewoner.

De eerste gedachten gaan daarbij uit naar een lid van de familie Van der Goude of naar één van de eerste pastoors van de parochie. De nabijgelegen Sint-Janskerk en Molenwerf - naar de mening van de leden van de Archeologische Vereniging Gouda het restant van een zeer vroege kasteelheuvel - en vermelding van een nabijgelegen hofstede van de Van der Goudes in oude bronnen lijken deze veronderstelling verder te ondersteunen.

Stichting SPOOR.

Op 11 maart 1993 is de Stichting SPOOR Gouda in het leven geroepen. De naam SPOOR staat voor "Stichting voor de Promotie van Oudheidkundig Onderzoek in de Regio Gouda", maar verwijst ook naar een term die in de archeologie veel wordt gebruikt.

De stichting heeft ten doel de archeologie en ander oudheidkundig onderzoek in Gouda en de regio te stimuleren en bekendheid te geven aan de resultaten van dergelijk onderzoek aan een zo breed mogelijk publiek. Zij wil proberen gelden te verwerven om de mogelijkheden voor dergelijk onderzoek te vergroten. Ze zal publikaties gaan uitgeven over opgravingen die in het recente verleden zijn uitgevoerd door de Archeologische Vereniging Gouda, maar daarnaast kan ook aan verslagen, rapporten, catalogi, brochures, exposities, audiovisueel materiaal, congressen, lezingen en studiedagen worden gedacht.

Momenteel heeft de stichting haar eerste publicatie in voorbereiding: een boekwerk, rijk geïllustreerd en samengesteld uit artikelen die zijn geschreven door leden van Gouda en voor dit doel aangezochte specialisten, over het archeologisch en (bouw)historisch onderzoek naar het voormalige kasteel van Gouda aan de Punt en het Houtmansplantsoen.

Vooraf in het volgende jaar wil de stichting veelvuldig van zich doen horen: enerzijds in het kader

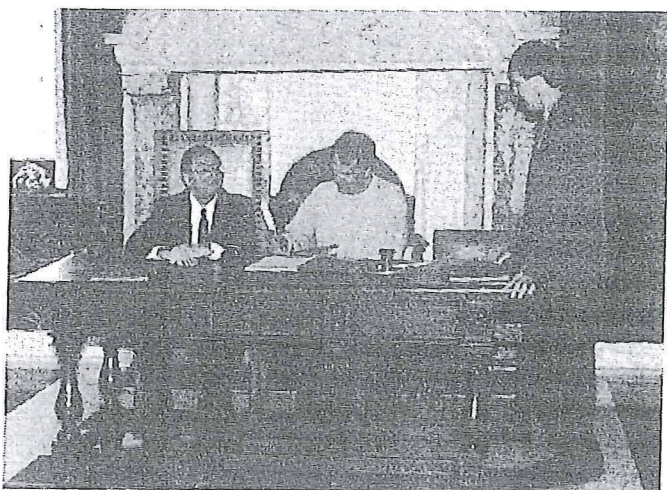

De meest spectaculaire vondst aan de Patersteeg: dertiende-eeuws kistbeslag

van de manifestatie "Gouda Cultuurstad", anderzijds met een aantal activiteiten ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de Archeologische Vereniging Gouda. In 1994 zullen eveneens publicaties over de opgraving van de Rotterdamse Poort aan de Veerstal of het archeologisch onderzoek in de voormalige Klaas de Vriesschool aan de Patersteeg verschijnen. Tevens staat een jubileumboek met de resultaten van 25 jaar archeologie in Gouda op het programma.

Projectovereenkomsten voor restauraties

In de kranten is al bericht over de nieuwe werkwijze van de gemeente Gouda op het gebied van de restauraties van monumenten. Op 31 maart jl. ondertekende wethouder Melaard met een aantal particulieren een "projectovereenkomst m.b.t. tot de restauratie, bouw of verbouw bij of aan monumenten".

Ondertekening van een restauratie-projectovereenkomst tussen gemeente en particulier op 31 maart jl.

Aan deze ondertekening werd extra aandacht geschonken omdat Gouda de eerste gemeente in Nederland is die de restauraties van monumenten op zo'n manier gaat regelen. Reden genoeg dus om u hierover nader te informeren.

Restauratie-uitgangspunt

Sinds de inwerkingtreding van de Monumentenwet 1988 gaan steeds meer stemmen op om de particulier wat meer eigen verantwoordelijkheid te geven. Juist op het terrein van de monumentenzorg is dit goed mogelijk, mits er maar een duidelijk beleidskader bestaat. Dat kader wordt voor wat betreft de restauraties en renovaties van monumenten gevormd door de restauratiefilosofie van de gemeente. Die filosofie is nader gedetailleerd in de vorig jaar uitgegeven folder "Waardevolle Interieurs" en de onlangs verschenen brochure over "Kleur op Monumenten".

Elk verbouwplan voor monumenten wordt in het vervolg aan de gemeentelijke restauratie-uitgangspunten getoetst. Op die manier zal de initiatiefnemer heel goed in staat zijn, zijn eigen verantwoordelijkheid te nemen.

De gemeente zal zich in het vervolg meer bezighouden met beleid en een coördinerende en voorwaardenscheppende rol moeten vervullen. Eén en ander behelst dat de begeleidende technische taak van de gemeente zal afnemen.

Projectovereenkomsten

Het is voor alle partijen prettig als de rollen zo duidelijk mogelijk zijn. De particulier moet bijvoorbeeld precies weten wat er wel en niet van hem wordt verwacht, maar ook wanneer en waarop hij de gemeente kan aanspreken. In dat kader besloot het College van B&W om met ingang van 1 maart jl. met particulieren die verbouw- of restauratieplannen hebben, projectovereenkomsten aan te gaan. In dit document wordt de hele gang van zaken rond de restauratie en de renovatie vastgelegd. Bovendien wordt opgenomen wie op welk moment met welke verantwoordelijkheid een rol vervult.

De afdeling Stadsvernieuwing, Volkhuysvesting en Monumentenzorg (SVM) is in dat proces de spil die alle informatie verzamelt en de werkzaamheden van zowel de initiatiefnemers als de betrokken gemeentelijke afdelingen coördineert. Zij moet zorgen dat er dusdanige projectafspraken worden gemaakt, dat op de juiste momenten de voortgang en kwaliteit van de uitvoering kunnen worden gecontroleerd en vastgelegd. De afdeling Bouw- en Woningtoezicht (BWT) neemt op het moment van uitvoering, de coördinatie tijdelijk over.

Onderzoek

Tenslotte brengen wij nog een bijzonder aspect onder uw aandacht. Wethouder Melaard vertelde in zijn toespraak op 31 maart jl. al dat de gemeente graag zou zien dat bij panden waarbij de werkzaamheden dat noodzakelijk maken of toelaten, voorafgaand bouwhistorisch- en/of archeologisch onderzoek plaatsvindt. In de overeenkomsten zal in voorkomende gevallen dan ook worden vastgelegd of de particulier een dergelijk onderzoek moet laten verrichten.

Bij het opstellen van een goed restauratieplan zouden de resultaten van dergelijk onderzoek moeten worden betrokken.

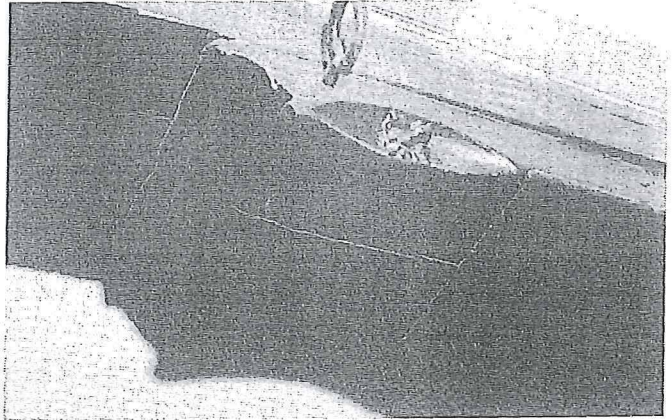
Voor veel particulieren vormen de kosten van dit onderzoek een drempel, maar tegenover dit soort onderzoekskosten staan, zowel bij de rijks- als bij de gemeentelijke monumenten, enige subsidiemogelijkheden.

Voor gemeentelijke monumenten kan het onderdeel uitmaken van de subsidiabele kosten en in het geval van rijksmonumenten kan bouwhistorisch onderzoek zelfs voor 100% worden gesubsidieerd.

Tenslotte

Dat zo'n archeologisch onderzoek heel erg interessant kan zijn heeft het artikel over de Patersteeg ons al geleerd. De vleugel in de Patersteeg is bovendien bestudeerd tijdens een bouwhistorische waarneming. Tenslotte nog een voorbeeld van een bouwhistorische waarneming aan de Dubbele Buurt 4-6. In april 1993 is door de gemeente een waarneming in dat pand verricht. Op het eerste gezicht doet vooral de voorgevel nogal negentiende-eeuws aan, maar gezien de ligging aan en in de Donkere Sluis was een oudere kern te verwachten. Bij ontmanteling van het interieur op de begane grond kwamen dan ook delen van een middeleeuws houtskelet tevoorschijn. De constructie kon op grond van de rozetversiering aan het einde van de vijftiende of begin zestiende eeuw worden gedateerd. De achtergevel op kelderniveau bleek een zeer bijzondere: een vakwerkgevel waarbij de ruimten tussen de houten balken, stijlen en regels later zijn ingevuld met metselwerk en glas.

Het pand wordt gerestaureerd en na afronding in gebruik genomen als winkel/horeca. De gemeente is verheugd dat op die manier de oude constructie voor iedereen te bezichtigen blijft.

Tijdens de ontmanteling van het pand Dubbele Buurt 4-6 kwam dit gotische sleutelstuk tevoorschijn

Colofon

De nieuwsbrief is een uitgave van de gemeente Gouda, sector Stadsontwikkeling, afdeling Stadsvernieuwing/Volkshuisvesting/Monumentenzorg (SVM)

redactie en lay-out: afdeling Stadsvernieuwing/
Volkshuisvesting/Monumentenzorg en afdeling voorlichting
(Ans van den Berg-Vermeij, Bianca van den Berg)

teksten: afdeling SVM (Bianca van den Berg) en de Archeologische Vereniging "Golda"
(Willem Greeven en Henkjan Sprokholt)

foto: City Photo Joop Dorst en afdelingen SVM en BOB

vormgeving: bureau vormgeving en coördinatie tekstverwerking gemeente Gouda

drukwerk: huisdrukkerij gemeente Gouda